

היום השמיני במקרא

מים ראשונים: הרבה "יום שמיני" יש לנו: במצוות מילה, בטהרת יולדת (וכן בטהרת נזיר, מצורע ועוד), בבעל החיים הראוי לקרבן, שמיני עצרת ועוד. ואנו נתמקד ביום השמיני כתאריך שבו אירע אירוע לאורך התנ"ך, מספר בראשית ועד נחמיה: המשכן, בית ראשון ובית שני.

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל: (ויקרא ט א).¹

ספרא [תו"כ] שמיני פרשה א

זה אחד מן הכתובים שצריך לדרוש... אין אנו יודעים אם שמיני למנין אם שמיני לחודש? כשהוא אומר: "כי שבעת ימים ימלא את ידכם" הוי אומר שמיני למנין ולא שמיני לחודש. אותו היום נטל עשר עטרות: ראשון למעשה בראשית,² ראשון לנשיאים, ראשון לכהונה, ראשון לעבודה, ראשון לירידת האש, ראשון לאכילת קדשים, ראשון לאיסור הבמות, ראשון לראשי חדשים, ראשון לשכון שכינה בישראל, ראשון לברך את ישראל.³

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לְבָנֵי מִנְשֵׁה גְמִלְיָל בְּרֶפְדָּה הַצּוֹר: (במדבר ז נד).⁴

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שָׁלַח אֶת־הָעֶם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיִּלְכּוּ לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לָדָוָד עַבְדּוֹ וְלִישְׂרָאֵל עַמּוֹ: (מלכים א ח סו)

וַיַּעֲשׂוּ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֵרֶת כִּי חֲנֻפֶת הַמִּזְבֵּחַ עָשׂוּ שִׁבְעַת יָמִים וְהַחַג שִׁבְעַת יָמִים: וּבַיּוֹם עָשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי שָׁלַח אֶת־הָעֶם לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לָדָוִד וּלְשִׁלְמָה וְלִישְׂרָאֵל עַמּוֹ: (דברי הימים ב פרק ז פסוקים ט-י).⁵

בראשית רבה לה ג - "את קשתי נתתי בענן"

אמר ר' לוי: כתיב: "כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים" ואין לך ז' [ימים] לפני החג שאין בהן שבת ויום הכיפורים. ואותן ז' ימים היו ישראל אוכלים ושותים ושמחים ומדליקין נרות. ובסוף חזרו ונצטערו על הדבר אמרו תאמר שיש בידינו עוון שחללנו שבת, ולא התענינו ביום הכיפורים? וכדי לפייסן שרצה

¹ זה האזכור השני של "יום שמיני" במקרא, והראשון כמועד שבו אירע אירוע. האזכור הראשון הוא של מצוות בכור בהמה שנזכר בשמות כב כט: "שבעת ימים יהיה עם-אמו ביום השמיני תתנולל" ואנו כאמור מתמקדים ב"יום שמיני" כמועד ותאריך.

² ראה בראשית רבה פרשה ג' סימן ט': "אמר ר' שמואל בן אמי: מתחילת בריתו של עולם נתאוהה הקב"ה לעשות לו שותפות בתחתונים. מה נפשך: אם לענין החשבון לא היה צריך לומר אלא: אחד, שנים, שלושה. או: ראשון, שני שלישי. שמה: אחד, שני שלישי? בתמיה! אימתי פרע להם הקב"ה? בהקמת המשכן שנאמר: ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו - ראשון לברייתו של עולם. אמר הקב"ה כאילו באותו יום בראתי את עולמך. בבריאת העולם יש "יום אחד" - אין "יום ראשון". ה"ראשון" שחסר בבריאת העולם, הושלם בהקמת המשכן (ויש גם "אחד" בהקמת המשכן כפי שהבאנו בהערה הקודמת). אבל בהקמת המשכן יש מה שאין בבריאת העולם - יש "שמיני". ה"ראשון" הוא גם ה"שמיני" (מודולוס 7 - חגיגה למתמטיקאים, למוסיקאים ולעוסקים בקבלה). זו השותפות שהתאוה לה הקב"ה בתחתונים, אשר הוגשמה רק בעת הקמת המשכן: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם.

³ היום השמיני איננו יום בחודש אלא שמיני למנין המיוחד של ימי המילואים. והוא מתלכד עם "ויהי בחודש הראשון... באחד לחודש הוקם המשכן" שבסוף פרשת פקודי, וכן עם "ויהי המקריב ביום הראשון נחשון בן עמינדב" שבפרשת נשא. הוא א' בניסן שבו הושלמו שבעת ימי המילואים והחלו ימי חנוכת המשכן. ולפי שיטת ר' יהושע הוא גם יום בריאת העולם ויום שנולדו בו האבות ועוד. "השמיני" שכאן דומה ל"שני", "שלישי", "רביעי" וכו' של ימי הבריאה שגם הם היו למנין ולא יום בחודש. ולפי שיטת ר' יהושע, אין כאן רק דמיון לשוני, אלא חיבור והשלמה כפי שנראה. (ועם כל זאת ולמרות שבד"כ אנחנו הולכים בשיטת ר' יהושע שהוא מבית הלל, בעניין זה אנחנו פוסקים כר' אליעזר [שמותי הוא] שבא' בתשרי נברא העולם - ראה מסכת ראש השנה דף יא, דברינו **יום הרת עולם** בראש השנה). אז אחרי כל זאת, "היום השמיני" הראשון בו אנו עוסקים הוא "שמיני למנין", לספירת ימי המילואים ובעצם מדובר ביום הראשון של חודש ניסן.

⁴ יש יום שמיני אחר בחנוכת המשכן, הוא היום בו נשיא מנשה הקריב את קרבנו. וכבר דרשו על כך המדרשים את הפסוק בקהלת יא ב: "תִּחְלַק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה", שנשיא אפרים הקדים להקריב ביום השביעי (שהיה שבת וקרבתו דחה את השבת, ראה במדבר רבה יד א) והתקיימה ברכת יעקב: "וישם את אפרים לפני מנשה" - ראה בראשית רבה צז ה.

⁵ חנוכת מקדש שלמה הייתה בתשרי (ירח האיתנים), בניגוד למשכן משה שהיה בניסן. ראה בספר מלכים ובדברי הימים שם את כל התיאור החגיגי והנשגב. ראה גם דעת מקרא בשניהם שהאריך בהשוואה עם חנוכת משכן משה. וראה גם המדרשים שהבאנו בדברינו **ימי עולם ושנים קדמוניות** בשבת הגדול: "וערבה לה" מנחת יהודה וירושלים, כימי עולם - כימי משה, וכשנים קדמוניות - כימי שלמה". ואם מהמקור במלכים לא ברור בדיוק מהו "ביום השמיני", בא ספר דברי הימים ומציין בפירושו שהיום השמיני היה "עצרת" ושהעם הלך לביתו בכג' תשרי. והיות שחגגו ארבעה עשר יום (פעמיים שבעה), יוצא שלא נהגו יום הכיפורים באותה שנה ולפי המדרש גם לא שמרו את שבת שובה כמובא במדרש להלן. ראה גם מועד קטן ט ע"א.

הקב"ה מעשיהם, יצתה בת קול ואמרה להן: כולכם מבני העולם הבא. והברכה אחרונה הייתה גדולה מן הראשונה שנאמר: "וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב".

וַיַּעֲשׂוּ כָל־הַקְּהָל הַשְּׂבִיִּים מִן־הַשְּׂבִי סֹכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בְּסֹכּוֹת כִּי לֹא־עָשׂוּ מִיָּמֵי יֵשׁוּעַ בְּרִנּוֹן בֶּן־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וְתָהִי שְׂמֵחָה גְּדוֹלָה מְאֹד: וַיִּקְרָא בְּסֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים יוֹם בְּיוֹם מִן־הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן וַיַּעֲשֶׂהֶם שִׁבְעַת יָמִים וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצָרַת כַּמִּשְׁפָּט: (נחמיה ח יז-יח).⁶

תלמוד ירושלמי מסכת שביעית פרק ו הלכה א

כתיב: "ויעשו כל הקהל הבאים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון" [נחמיה ח יז]. ולמה ישוע? רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמן: פגם הכתוב צדיק בקבר מפני כבוד צדיק בשעתו.⁷ הקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע: מה ביאתן בימי יהושע פטורים היו ונתחייבו, אף ביאתן בימי עזרא פטורים היו ונתחייבו.⁸

שבת שלום
מחלקי המים

⁶ הדמיון לדברי הימים ב' הנ"ל הוא ברור וגם כאן לא מוזכר שעשו את יום הכיפורים (לעומת זאת מוזכר ראש השנה). אבל חשוב לציין שאירוע זה איננו חנוכת בית שני. על מועד חנוכת בית שני אין לנו תיארוך מדויק. יש חוקרים (יואל בן נון) שמתארכים זאת לחג החנוכה של ימינו עפ"י ספר חגי פרק ב'. ואם כך, הרי לנו גלגולו של "היום השמיני" גם ל"ימי שמונה".

⁷ מפרשים הפרשנים ששמו של יהושע מופיע בלי האות ה"א: "ישוע" וזה הפגם. ואפשר שהפגם הוא לא רק ביהושע, אלא בכל הדורות מימות יהושע ועד חורבן בית ראשון שלא עשו סוכות. עשו, אבל לא סוכות כשמחה הגדולה שהייתה אצל שבי ציון.

⁸ הדילוג על כל דורות הביניים הוא במטרה ליצור השוואה בין כיבוש הארץ בימי יהושע ובין ההתנחלות של שבי ציון בתחילת בית שני. וקבלו על עצמם כל המצוות התלויות בארץ הגם שהיו פטורים מהתורה (שאין רוב יושביה עליה). ראה מקבילה בתלמוד בבלי מסכת ערכין דף לב עמוד ב: "ותהי שמחה גדולה מאד, אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא? אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה". ושם גם שביקשו רחמים על יצר הרע של עבודה זרה שהוא שגרם לחורבן בית ראשון וביטלו אותו. וכל זה "ביום השמיני" של שיבת ציון.